

Μ' όποιοι δάσκαλο καθήσεις...

«Ο Κάρολος Μαρξ ήταν ένας πολύ καλός “γραφιάς”, επαναστατημένος βέβαια αλλά όχι οργανωτικός επαναστάτης», συνήθιζε να λέει ο Βλαδίσμηρος Ίλιτς Ουλιάνωφ, γνωστός ως Λένιν. Αντίθετα, ο ίδιος, γιος δασκάλου και επιθεωρητού σχολείων, μπορεί κατά καιρούς από την Κρακοβία όπου ζούσε το 1912 να αρθρογραφούσε στην ρωσική εφημερίδα Πράβδα, όμως πριν απ' όλα ήταν επαναστάτης και μάλιστα επαγγελματίας. Υπό αυτή του την ιδιότητα, συμφωνώντας απόλυτα με την τοποθέτηση του Καρλ Μαρξ περί «εποικοδομήματος» (ήτοι, για την ανάγκη η περίφημη «δικτατορία του προλεταριάτου» να αρχίσει από τα μυαλά των εργατών και την κατάληψή τους), ο Λένιν, άνθρωπος πρακτικός, πίστευε ότι τα «καπιταλιστικά σχολεία» πρέπει να υπονομεύονται ιδεολογικά από μέσα, στην δε φάση της «πορείας προς τον σοσιαλισμό» οι μαθητές πρέπει να υφίστανται ιδεολογική πλύση εγκεφάλου. Απλά πράγματα, που δύσκολα όμως κάποιοι τα καταλαβαίνουν.

Όν λοιπόν ο ίδιος γιος δασκάλου και φέροντας βαρέως τον απαγχονισμό του αδελφού του από τον Τσάρο Αλέξανδρο Α', ο Λένιν έδινε μεγάλη σημασία στους δασκάλους, τους οποίους θεωρούσε ιδεολογική εμπροσθοφυλακή στην προσπάθεια «γκρεμίσματος του καπιταλισμού». Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η λενινιστική αυτή αρχή γνώρισε καλές στιγμές στην Δυτική Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Γαλλία, στην Ιταλία και στην Γερμανία. Έτσι, στις τρεις αυτές χώρες, η αντιφιλελεύθερη και αντικαπιταλιστική ρητορική ήταν κυρίαρχη στα σχολεία και τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Το ίδιο ισχύει και σήμερα, παρά την κατάρρευση του κομμουνισμού. Με την μόνη διαφορά ότι η έννοια «φιλελευθερισμός» έχει αντικατασταθεί από τον «νεοφιλελευθερισμό» και η λέξη «καπιταλισμός» από την «παγκοσμιοποίηση». Με δεδομένη επίσης την κατάρρευση των «παραδείσων» του σοσιαλισμού, οι μαθητές των Μαρξ και Λένιν αναπτύσσουν την θεωρία της «ενιαίας σκέψης» (pensee

unique), που είναι αυτή που εκφράζει τον νεοφιλελευθερισμό και την παγκοσμιοποίηση. Στόχος, λοιπόν, δασκάλων και διανοούμενων πρέπει να είναι η υπονόμευση και φθορά αυτών των πολύ «κακών» εννοιών, που τόσα δεινά επισωρεύουν στον πλανήτη μας. Μικρή λεπτομέρεια: οι εξορκιστές της «ενιαίας σκέψης» δεν μάς λένε τί αντιπροτείνουν, πέρα από τις διαδηλώσεις-θέαμα στο Σηάτλ, το Πόρτο Αλλέγκρε και αλλού.

Θα αναρωτιέται ο αναγνώστης γιατί τα αναφέρω όλα αυτά και τί σχέση έχουν με τον Γιάννη Μαρίνο και με απόψεις που διατύπωνε από τις σελίδες του ΟΤ. Την απάντηση την δίνει ο ίδιος. Σε άρθρο του, που δημοσιεύθηκε στον ΟΤ της 27^{ης} Φεβρουαρίου 1997, με τίτλο *Εκπαίδευση δεν νοείται χωρίς άξιους δασκάλους*, ο Γιάννης Μαρίνος έγραφε τα παρακάτω εκπληκτικά –και θλιβερά, ταυτοχρόνως:

«Δεν έφθανε ότι επί έξη εβδομάδες και πλέον χιλιάδες μαθητές γυμνασίων και λυκείων (αλλά όχι όλοι οι μαθητές, όπως ψευδώς άφηναν να εννοηθεί τα μέσα ενημέρωσης και φυσικά κανένας μαθητής των ιδιωτικών σχολείων, όπου διόλου τυχαίως φοιτούν κατά κανόνα τα παιδιά των πολιτικών μας, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της Γενικής Γραμματέως του ΚΚΕ κ. Παπαρήγα –στο Αμερικανικό Κολλέγιο πηγαίνει η κόρη της, αν δεν το ξέρετε) χάνουν τα μαθήματά τους και βυθίζονται ακόμα περισσότερο στην άγνοια και το εθισμό στην τεμπελιά και την αδιαφορία για την γνώση και τον αγώνα της ζωής. Έρθε τώρα και η δημόσια αντιδικία κυβέρνησης και ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία

Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης) για το πώς υπολογίζονται οι κρατήσεις στον μισθό των καθηγητών για να γελοιοποιηθούν πια εντελώς και οι δύο πλευρές. Διότι οι μεν συνδικαλιστές και οι απασχολούμενοι από αυτούς καθηγητές απέβαλαν κάθε πρόσχημα, ότι δήθεν αγωνίζονται για μια καλύτερη παιδεία, και κατέληξαν να προσπαθούν να πείσουν τον ελληνικό λαό ότι στο επίπεδο του μείζονος αυτού τομέα εξαρτάται από το αν γίνονται κάποιες επιπλέον κρατήσεις στον μισθό τους ως ασφάλιστρα. Η δε κυβέρνηση να εμφανίζεται επίσης άσχετη προς το μείζον αυτό θέμα, αποφεύγοντας να θίξει την ουσία του (που αναλύσαμε και στο προηγούμενο άρθρο μας, ΟΤ 20-2-97) και να προσπαθεί να πείσει το πανελλήνιο ότι, αν αποδειχθεί επισήμως ότι ο καθαρός μισθός του πρωτοδιόριστου καθηγητή είναι 267.000, τότε περίπου δεν υπάρχει πρόβλημα παιδείας στον τόπο μας. Και το τραγικότερο είναι ότι, για μιαν ακόμα φορά, δημόσιοι λειτουργοί και διεκδικούντες το δικαίωμα να κυβερνούν δείχνουν να μην είναι σε θέση να κάνουν μερικές απλές πράξεις πρακτικής αριθμητικής (υπάρχουν και τα κομπιούτερ, αγαπητοί μου...), πράγμα που δεν αποκλείεται και να συμβαίνει πράγματι.

Θα υπενθυμίσω εδώ μία απίστευτη ιστορία που έχω καταγράψει και άλλοτε και η οποία μπορεί να εξηγήει πολλά, αν όχι όλα όσα συμβαίνουν στον χώρο της παιδείας μας.

Πριν 5-6 χρόνια ζητήθηκε η συμβουλή μου από την εξαιρετη διευθύντρια του Τεχνικού Λυκείου της Σαντορίνης για το πώς να αντιμετωπίσει το εξής περιστατικό: Ο νεοδιορισθείς κατά μήνα Σεπτέμβριο καθηγητής των μαθηματικών, τον οποίο είχε προγραμματίσει να διδάξει στην πρώτη τάξη του Λυκείου, προσήλθε στο γραφείο της και τής υπέδειξε να τον βγάλει από το πρόγραμμα διδασκαλίας διότι, όπως είπε, ούτε μαθηματικά ξέρει (είχε πάρει το πτυχίο του με το δημοκρατικό πέντε), ούτε να διδάσκει γνωρίζει και επιπλέον βαριέται να δουλεύει. Όταν εκείνη σαστισμένη τού υπέδειξε ότι είναι απρεπές να αστειεύεται σε βάρος της, ίσως επειδή είναι γυναίκα, τής απάντησε ότι δεν αστειεύεται καθόλου και ότι ισχύουν αυτά που είπε. Τότε η διευθύντρια τον απείλησε ότι θα αναφέρει στους προϊσταμένους της την συμπεριφορά του, για να δεχθεί την εξής απάντηση: “Και τί μπορούν να μου κάνουν, κυρία μου; Είμαι μόνιμος δημόσιος υπάλληλος και συνεπώς δεν απολύομαι. Το πολύ-πολύ να με μεταθέσουν σε γυμνάσιο των συνόρων. Ε, εγώ κι εκεί να με στείλουν το ίδιο θα κάνω. Δεν θα διδάσκω, διότι δεν ξέρω και επιπλέον βαριέμαι, όπως σάς είπα”.

Αμφιβάλλοντας για την αξιοπιστία της περιγραφής, μόλις επέστρεψα στην Αθήνα πήρα στο τηλέφωνο τον τότε πρόεδρο της ΟΛΜΕ κ. Δούκα και τον ρώτησα αν μπορεί ένας καθηγητής να συμπεριφέρεται ατιμωρητί κατ’ αυτόν τον τρόπο και να παραμένει καθηγητής. Μού απάντησε: Ε, τώρα, καταπιάνεστε κι εσείς μ’ ένα ακραίο περιστατικό για να γενικεύετε. Τού απάντησα ότι δεν με ενδιαφέρει το συγκεκριμένο περιστατικό, αλλά το αν ένας καθηγητής μπορεί να μην ξέρει το μάθημά του, να μην ξέρει να διδάσκει, να αρνείται να διδάξει και εν τούτοις να παραμένει καθηγητής. Αυτή ήταν η ερώτησή μου, αλλά δεν έλαβα σαφή απάντηση.

Βαθειά ανήσυχος πήρα αμέσως στο τηλέφωνο τον τότε υπουργό Παιδείας κ. Γιώργο Σουφλιά, τού έθεσε υπ’ όψιν όλη αυτή την ιστορία και τού ζήτησα να μου δώσει εκείνος μία έγκυρη και σαφή απάντηση. Και τότε άκουσα κατάπληκτος ότι πράγματι αυτό ισχύει. Οι καθηγητές της Δημόσιας Εκπαίδευσης έχουν κερτημένο δικαίωμα (ένα ακόμα λάθος ή έγκλημα των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ) να μην αξιολογούνται και να μην ελέγχονται για το

αν ασκούν ή όχι το διδακτικό τους έργο και αν είναι κατάλληλοι γι' αυτό. Από την στιγμή που θα διορισθούν μέχρις ότου πάρουν σύνταξη, είναι ανεξέλεγκτοι και συνεπώς ασύδοτοι. Άρα μπορούν και να μην διδάσκουν, ή αντί μαθήματος να λένε ανέκδοτα. Και φυσικά, το ακόμα χειρότερο, να είναι αμαθείς και εντελώς ανίκανοι να διδάξουν και να διαπαιδαγωγήσουν.

Ίσως μερικοί αναγνώστες μου να μην πιστεύουν ότι αυτά που προανάφερα είναι αλήθεια, αλλά τούς βεβαιώνω ότι έτσι είναι και αυτή την αισχρή κατάσταση την υπερασπίζονται με νύχια και με δόντια οι συνδικαλιστές της ΟΛΜΕ και όλοι όσοι (ελπίζω όχι πολλοί) είναι του επιπέδου του καθηγητή-μαθηματικού (ντρέπομαι που τού δίνω τον χαρακτηρισμό αυτόν) και που φυσικά δεν θέλουν να υπάρξει αξιολόγηση, γιατί τότε θα διαπιστωθεί αμέσως ότι δεν είναι άξιοι όχι για να διδάσκουν τα παιδιά μας αλλά ούτε για να πουλούν κουλούρια έξω από το σχολείο. Διότι και το να είσαι κουλουροπώλης απαιτεί σοβαρό κόπο, αγάπη στην δουλειά σου, ευσυνειδησία απέναντι στην πελατεία σου και εντιμότητα. Και ασφαλώς και κάποια ικανότητα για να μπορείς να πουλάς.

Είναι τραγικό, αλλά έτσι όπως κατάντησε ο πιο σημαντικός και ευαίσθητος χώρος στις ανθρώπινες κοινωνίες, που μετά την οικογένεια είναι το σχολείο, και η διαδικασία εκπαίδευσης των ελληνόπουλων από αδιάντροπους λαϊκιστές πολιτικούς και από συνδικαλιστές-κομματόσκυλα (που εκτελούν εντολές των αφεντικών τους ώστε να εξασφαλίσουν παχυλά αμειβόμενα αξιώματα και ίσως και βουλευτικές έδρες), θα πρέπει να δούμε από την αρχή τί σημαίνει παιδεία και πώς θα έπρεπε να λειτουργεί.

Ας ξεκινήσω από την πιο απλή, αλλά διόλου ουσιαστική ως φαίνεται, ερώτηση: Γιατί υπάρχουν σχολεία; Μα για να αποκτούν τα παιδιά μας τις αναγκαίες στοιχειώδεις και βασικές γνώσεις και να εξοικειώνονται με ορισμένες συμπεριφορές που είναι αναγκαίες για να προετοιμασθούν στον αγώνα της ζωής όταν ενηλικιωθούν και αναλάβουν τις ευθύνες τους ως χειραφετημένοι πολίτες, επαγγελματίες και οικογενειάρχες. Άρα τα σχολεία υπάρχουν και λειτουργούν προς χάριν των παιδιών. Κάτι που δυστυχώς δεν θεωρείται αυτονόητο στην Ελλάδα, όπου από πολλούς πιστεύεται ότι τα δημόσια τουλάχιστον σχολεία υπάρχουν για να διορίζονται κάποιοι ως δάσκαλοι σ' αυτά, ώστε να εξασφαλίζουν τα προς το ζην. Αυτό θεωρείται το μείζον και γι' αυτό άπαξ και εξασφαλίσουν τον διορισμό στο δημόσιο πολλοί από αυτούς προσποιούνται απλώς ότι εργάζονται, ενώ το μόνο σχεδόν που τούς απασχολεί πια είναι πώς θα αυξηθεί ο μισθός τους και πώς θα περιορίσουν ταυτόχρονα τις ώρες απασχόλησης και τις υποχρεώσεις τους. Αν αμφιβάλλετε, παρακολουθήστε τις σχετικές μάχες που δίνει ο Σύλλογος Αδιόριστων Εκπαιδευτικών. Όπως διάβασα στο Έθνος (11-12-96), ο αντιπρόεδρος του κ. Παπανδρικόπουλος λέει ότι το πρόβλημα των αδιόριστων θα ελύετο "αν οι κυβερνήσεις έπαιρναν την απόφαση να κάνουν μαζικές προσλήψεις. Να μειώσουν το όριο συνταξιοδότησης των εκπαιδευτικών. Να θεσπιστεί στα σχολεία η ενισχυτική διδασκαλία. Να μειωθεί ο αριθμός των μαθητών ανά τάξη", κ.α. Από τον κατάλογο των αιτημάτων αυτών προκύπτει ότι το μείζον θέμα γι' αυτούς είναι όχι πώς θα γίνει καλύτερο το σχολείο χάριν των παιδιών, αλλά πώς θα εξασφαλίσουν μία θέση στο δημόσιο οι αδιόριστοι εκπαιδευτικοί, είτε τούς χρειάζεται είτε όχι.

Άλλωστε, και αυτός ο όρος *αδιόριστοι εκπαιδευτικοί* είναι παραπλανητικός και αποπροσανατολιστικός, αφού έτσι εμφανίζει μία πολυσχιδή ομάδα πτυχιούχων που δήθεν έχουν δικαίωμα διορισμού σε

καθηγητική δημόσια θέση. Και γράφουν κατεβατά οι εφημερίδες για τους ιδιότυπους αυτούς ανέργους, που αυτοανακηρύσσονται αδιόριστοι καθηγητές ενώ δεν έχουν πάρει πτυχίο καθηγητού αλλά πτυχίο κάποιων γνώσεων (φυσικής, χημείας, φιλολογίας, θεολογίας, κ.ο.κ.) που τούς δίνει (κακώς, αφού αυτό σε καμμία άλλη χώρα δεν ισχύει) το δικαίωμα να διεκδικήσουν θέση καθηγητή στο δημόσιο. Σε όλα σχεδόν τα άλλα επαγγέλματα στην Ελλάδα, και για τους δασκάλους και καθηγητές σε όλες τις άλλες χώρες, για να διορισθεί κάποιος δάσκαλος ή καθηγητής περνά από πολυετή ειδική εκπαίδευση, δίνει εξετάσεις και, αν περάσει, τότε μόνον διορίζεται (αφού αποδειχθεί από μακροχρόνια πρακτική εξάσκηση ότι μπορεί αυτά που ξέρει να τα μεταδώσει και στους διδασκόμενους).

Λοιπόν, διαπίστωση πρώτη: Τα σχολεία υπάρχουν υπέρ των παιδιών και όχι για να διορίζονται δάσκαλοι και καθηγητές.

Αυτή η αρχή συνεπάγεται και τις ακόλουθες παραδοχές: Αφού για τα παιδιά γίνεται η εκπαίδευση, τότε αυτή πρέπει να είναι η καλύτερη δυνατή. Αυτό προϋποθέτει κατάλληλους χώρους (αναγκαίοι, αλλά όχι πρώτης προτεραιότητας), το κατάλληλο πρόγραμμα διδασκαλίας (προσαρμοσμένο προς τις ανάγκες της κάθε εποχής), με τα καλύτερα δυνατά βιβλία (γραμμένα από τους αριστείς του κάθε γνωστικού αντικειμένου) και πάνω απ' όλα με τους καλύτερους δασκάλους, που θα έχουν και τις αναγκαίες γνώσεις, την ικανότητα της διδασκαλίας και της μετάδοσης προς τα παιδιά, και την φλόγα εκείνη που αναδεικνύει σε αποστολή, με μεράκι και πόνο ψυχής, την διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Για όλα αυτά χρειάζεται επίσης να διατίθενται και τα αναγκαία κονδύλια από τον κρατικό προϋπολογισμό, ανάμεσα στα οποία πρέπει να προβλέπεται και ένας στοιχειωδώς αξιοπρεπής μισθός για τους δασκάλους και καθηγητές, που όμως, ας το ξέρουμε, λόγω κυρίως του τεράστιου αριθμού τους, πουθενά και ποτέ δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλός. Ούτε στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, όπου οι δάσκαλοι ήταν από τους πιο γλίσχρα αμειβόμενους δημόσιους υπαλλήλους (για να το ξέρουμε κι αυτό, γιατί άλλα υπνοοούν κάποιοι πονηροί κομματικοί συνδικαλιστές).

Ο καλός μισθός χρειάζεται κυρίως για να προσελκύνονται στις τάξεις των δασκάλων και καθηγητών υψηλής διανοητικής στάθμης πρόσωπα, με ικανοποιητική μόρφωση και ικανότητες με τις οποίες θα μπορούσαν να σταδιοδρομήσουν με καλύτερους οικονομικούς όρους σε άλλους χώρους (λ. χ. τους καλύτερους καθηγητές τούς προσλαμβάνουν τα ιδιωτικά σχολεία, ιδίως εκείνα που έχουν καλή φήμη και στα οποία στέλνουν τα παιδιά τους οι άρχοντες και κατέχοντες, και πρώτοι και καλύτεροι οι πολιτικοί μας και ιδίως εκείνοι που κόπτονται υπέρ της σημερινής άθλιας δημόσιας εκπαίδευσης και υπέρ της μη μεταβολής των κακώς κειμένων).

Αφού λοιπόν για τα παιδιά και όχι για τους δασκάλους υπάρχουν τα σχολεία και αφού για να παρέχουν καλύτερη εκπαίδευση πρέπει να διαθέτουν τους καλύτερους δασκάλους, ο τρόπος επιλογής διορισμού και εξέλιξης στον χώρο των εκπαιδευτικών θα έπρεπε φυσιολογικά και αυτονόητα να αποβλέπει στην επιλογή των καλύτερων και ικανότερων από τους προσφερόμενους. Και όμως, στην Ελλάδα ισχύει δια νόμου ακριβώς το αντίθετο.

Πρώτα-πρώτα, είναι η μόνη χώρα στην οποία δικαιούνται να προσλαμβάνονται ως εκπαιδευτικοί όλοι οι αποφοιτούντες από τις καθηγητικές λεγόμενες σχολές, όπου απλώς παίρνουν κάποιες γνώσεις (ελλιπέστατες μάλιστα) και κυρίως κάποιο πτυχίο, που συχνά δεν ανταποκρίνεται σε τίποτα.

Και μετά, χωρίς να ελεγχθούν αν ξέρουν ό,τι λέει το πτυχίο, αν έχουν την ικανότητα να το μεταδώσουν και αν δείχνουν ενδιαφέρον και ζήλο για την δουλειά τους, διορίζονται με την σειρά που έχουν εγγραφεί στην διαβόητη επετηρίδα. Έτσι, επειδή ο χρόνος αναμονής είναι αυτονόητα μεγάλος (αφού οι καθηγητικές σχολές δεν παράγουν όσους καθηγητές έχει ανάγκη η αγορά εργασίας αλλά όσο περισσότερους μπορούν, για ψηφοθηρικούς λόγους των εκάστοτε υπουργών Παιδείας), οι πιο καταρτισμένοι και χαρισματικοί απορροφώνται από τα ιδιωτικά σχολεία ή από άλλους χώρους εργασίας και απομένουν στην επετηρίδα κυρίως οι στερούμενοι των προσόντων που θα τους επέτρεπαν να παρέχουν την καλύτερη δυνατή παιδεία, όπως θα έπρεπε.

Άρα, το πρώτο που θα έπρεπε να προβλεφθεί σε μίαν εκπαιδευτική μεταρρύθμιση άξια του ονόματός της είναι η κατάργηση της επετηρίδας και η εφαρμογή και στην Ελλάδα συστήματος επιλογής (με αδιάβλητες, φυσικά, εξετάσεις) των καταλληλότερων για να διδάξουν και να διαπαιδαγωγήσουν τα ελληνόπουλλα. Το αίτημα αυτό, που θα έπρεπε να είναι αυτονόητο και για τα κόμματα και για ένα συνδικαλιστικό κίνημα άξιο της αποστολής του, δεν το τολμούν οι πολιτικοί μας επειδή το πολεμούν οι συνδικαλιστές.

Το δεύτερο που επίσης επείγοντως απαιτείται είναι η επαναφορά της αξιολόγησης του έργου των καθηγητών και δασκάλων από τους προϊσταμένους τους, από επιθεωρητή, από συμβούλια, από κατά καιρούς εξετάσεις, όπως γίνεται σε όλες τις προηγμένες χώρες (αλλά ακόμα και στις υπανάπτυκτες). Το ότι ο άπαξ προσλαμβανόμενος δάσκαλος και καθηγητής δεν ελέγχεται έκτοτε ποτέ για το διδακτικό και παιδαγωγικό του έργο αποβαίνει σε βάρος των παιδιών, που διδάσκονται ελάχιστα, συχνά περιττά ή παρωχημένα, κατά μηχανικό τρόπο, χωρίς ζήλο και συχνά χωρίς γνώσεις, από όχι πάντα ευσυνείδητους, συγκροτημένους και κατάλληλους για δασκάλους. Με αποτέλεσμα, όχι μόνον τον υποβιβασμό της ποιότητας της παρεχόμενης παιδείας, αλλά και την αποθάρρυνση και απογοήτευση πολλών από τους ικανούς και ευσυνείδητους, που άλλωστε απομονώνονται και ενίοτε προπηλακίζονται από την ολοένα αυξανόμενη μάζα των ανεπαρκών και ακατάλληλων για την υψηλή αποστολή τους διδάσκοντας γνώσεις και ήθος. Περίτρανη απόδειξη της αλήθειας της τραγικής αυτής διαπίστωσης είναι τα πολλαπλασιαζόμενα ιδιωτικά εκπαιδευτήρια, όπου στέλνουν ολοένα περισσότεροι γονείς τα παιδιά τους λόγω της θλιβερής φήμης της δημόσιας εκπαίδευσης, και το ακόμα χειρότερο ο απίθανα μεγάλος και συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των φροντιστηρίων, που καλύπτουν τα κενά των δημόσιων σχολείων για τα παιδιά που θέλουν να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές και όχι μόνο.

Φυσικά, ένα τρίτο και αυτονόητο (μολονότι ακούγεται πια ως πολυτέλεια, αν ληφθούν υπ' όψιν τα προαναφερθέντα) είναι η συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων και καθηγητών και στο γνωστικό τους αντικείμενο το οποίο καλούνται να διδάσκουν, και στην εξοικείωση προς τις νέες μεθόδους διδασκαλίας, που μάλιστα μεταβάλλονται δραματικά με την εισαγωγή της πληροφορικής στην εκπαίδευση.

Επ' αυτών δυστυχώς ελάχιστα λέγονται από ελάχιστα άτομα, λ.χ. τον πρώην υπουργό Παιδείας κ. Βασίλη Κοντογιαννόπουλο ή τον δημοσιογράφο κ. Γιάννη Λοβέρδο και κάποιους άλλους ευαίσθητους συναδέλφους. Αλλά όμως κανένα κόμμα δεν μιλά γι' αυτά (ενώ τα ξέρουν) και φυσικά ούτε η ΟΛΜΕ ή η ΔΟΕ (Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος) προνοούν σχετικά. Αντίθετα, και κατά την διάρκεια της απεργίας ο πρόεδρος της πρώτης κ. Νίκος Τσούλιος,

μολονότι ασχολείται κυρίως με την απεργία και τα μισθολογικά, έσπευσε να δηλώσει ότι “η ΟΛΜΕ δεν δέχεται καμμία διαδικασία αναθεώρησης της επετηρίδας γιατί είναι ο μόνος θεσμός που εξασφαλίζει την αδιαβλητότητα από κάθε είδους πελατειακό-ρουσφετολογικό μηχανισμό” (Εξουσία, 17-2-97), πράγμα που είναι ακριβές μόνον αν συνεχισθεί να ισχύει το σύστημα πτυχιούχος ίσον αδιόριστος καθηγητής, κάτι που πουθενά αλλού δεν υφίσταται. Αν οι προς διορισμόν περνούν από ειδική εκπαίδευση και ειδικές αδιάβλητες εξετάσεις, πώς θα λειτουργούσε ο πελατειακός-ρουσφετολογικός μηχανισμός; Η αλήθεια είναι ότι η ΟΛΜΕ απορρίπτει ό,τι ισχύει στις άλλες χώρες που κατοχυρώνει την αξιοπιστία των εκπαιδευτικών τους συστημάτων, είτε από κακή εκτίμηση των πραγμάτων είτε διότι αυτό συμφέρει εκείνους που την εκλέγουν (δηλαδή τους κομματικούς-ρουσφετολογικούς μηχανισμούς). Διότι αν ο κ. Τσούλιος ήταν ο αξιότερος εκπαιδευτικός για συνδικαλιστής, αλλά δεν τον είχε υποδείξει το ΠΑΣΟΚ για να διεκδικήσει την θέση του προέδρου της ΟΛΜΕ, μόνο την ψήφο του θα εύρισκε στην ψηφοδόχο. Έτσι δεν είναι;

Πάντως, σε όλη αυτή την θλιβερή ιστορία –που φυσικά δεν πρόκειται να λήξει από την επιστροφή των καθηγητών στα σχολεία– προκαλεί, σε μένα τουλάχιστον, ιδιαίτερη εντύπωση η συμπεριφορά των γονέων, που κινούνται μεταξύ της πλήρους αδιαφορίας και της πλάνης. Θα περίμενε κανείς ότι θα αγαπούσαν αρκετά τα παιδιά τους ώστε, βλέποντας ότι χάνουν γνώσεις και ωθούνται στην τεμπελιά, την αλητεία και την αδιαφορία για το μέλλον τους, να κατέβαιναν και αυτοί σε μία πορεία στους δρόμους απαιτώντας να σταματήσει αυτή η φθηνή λογιστική αντιδικία κυβέρνησης και ΟΛΜΕ περί τις κρατήσεις και το αν είναι πάνω ή κάτω από κάποιες χιλιάδες οι καθαρές αποδοχές τους και να αναβαθμιστεί το δημόσιο σχολείο με καλύτερους δασκάλους, αξιολογούμενους, ελεγχόμενους και επιλεγόμενους με αξιοκρατικά κριτήρια. Τίποτα από αυτά.

Αντίθετα κάποιοι πρόεδροι, ποιος ξέρει πώς εκλεγόμενων, δευτεροβάθμιων οργανώσεων γονέων ψελλίζουν κάποιες γενικότητες, χωρίς να ξεκαθαρίζουν τις θέσεις τους (προφανώς κινούνται από κομματικές καθοδηγήσεις) και ενίοτε συμπεριφέρονται ως η πρόεδρος ενός Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων η οποία, όταν η μαθητική κοινότητα κάποιου Λυκείου αποφάσισε πέρυσι να μην κάνουν οι μαθητές κατάληψη στο Λύκειό τους και να συνεχίσουν τα μαθήματά τους, προσήλθε σ’ αυτό και απευθυνόμενη προς τα συγκεντρωμένα παιδιά τα επέκρινε που ματαιώνουν την κατάληψη (την οποία είχε προφανώς αποφασίσει το κόμμα της) και τα παρότρυνε να αναθεωρήσουν την απόφασή τους!

Αλλά αν η κοινωνία έχει φθάσει σε τέτοιο θλιβερό κατόντημα, ώστε οι γονείς όχι μόνο να αδιαφορούν αλλά και να παροτρύνουν τα παιδιά τους σε καταλήψεις, τότε σίγουρα το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας δεν μπορεί παρά από μέρα σε μέρα να γίνεται ζοφερότερο».

Αν μετά από τα παραπάνω, τα οποία γράφτηκαν πριν 20 χρόνια, απορεί κανείς γιατί τρεις Έλληνες στους δέκα θεωρούν ότι ψεκάζονται και εννιά στους δέκα αγνοούν γιατί χρεοκοπήσαμε, τότε θα πρέπει να αρχίσει να σκέπτεται αν υπάρχει μελλον σε μια χώρα όπου η κριτική σκεψη εχει καταργηθει και στην ουσια διωκεται.

Ο Καραγκιόζης ως πνευματική αξία

Ένας γνωστός Βέλγος στοχαστής και κατά καιρούς δημοσιογράφος, ο Λεό Μουλέν (1906-1996), με τον οποίο είχα γνωριστεί στις αρχές του 1970, κάθε φορά που βρισκόμασταν για μια μπύρα ή γεύμα συνήθιζε να μου εξηγεί γιατί «είμαστε αυτό που τρώμε». Μία φορά, όμως, μου είπε και κάτι άλλο: «Δείξε μου με ποιον γελάς, να σου πω ποιος είσαι».

Γιατί τα αναφέρω όλα αυτά; Είναι πολύ απλό. Διαβάζοντας ένα άρθρο του Γιάννη Μαρίνου που δημοσιεύθηκε στο πολιτιστικό περιοδικό «Δέντρο» (τεύχος 79, 30 Οκτωβρίου 1993), μου έκανε εντύπωση η αναφορά του αρθρογράφου στον Καραγκιόζη, μεταξύ άλλων. Σάς αφήνω να ανακαλύψετε τον λόγο για τον οποίο μου έκανε εντύπωση, διαβάζοντας το σχετικό κείμενο του Γιάννη Μαρίνου.

Το κείμενο είχε προκύψει από εκδήλωση του περιοδικού «Δέντρο» που πραγματοποιήθηκε στις 10 Ιανουαρίου 1991 με θέμα *Όψεις του Νεοελληνικού Βίου, τα χαρακτηριστικά του Νεοέλληνα*. Σημειώνω παρενθετικά ότι στην συζήτηση, την οποία είχε διευθύνει ο γνωστός συγγραφέας Νίκος Δήμου, είχαν πάρει μέρος πέραν του Γιάννη Μαρίνου οι Μιχάλης Παπαγιαννάκης, ευρωβουλευτής, Κ. Γεωργακόπουλος, φιλόλογος, και Χρ. Γιανναράς, καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Στην εκδήλωση αυτή, ο τότε διευθυντής του ΟΤ είχε μιλήσει για *Την Διγλωσσία, την υπεραξία και το ψεύδος* και η ομιλία του δημοσιεύθηκε στην συνέχεια υπό αυτόν τον τίτλο. Ιδού λοιπόν τί έγραφε ο Γιάννης Μαρίνος για την πολιτιστική ποιότητα μίας κοινωνίας η οποία, αν και έχει κληρονομιά τον Αριστοτέλη, τον Σωκράτη και άλλους κορυφαίους της ανθρώπινης σκέψης, εν τούτοις γελάει με τον Καραγκιόζη:

«Ο πολιτισμός προσεγγίζεται διαφορετικά μέσα από την καθημερινότητα απ' ό,τι μέσα από τα δημιουργήματα κάποιων ξεχωριστών ανθρώπων, οι οποίοι υπάρχουν ακόμα και στις πιο βάρβαρες χώρες. Τα έργα τέχνης, εξάλλου, έχουν και την σφραγίδα της δωρεάς.

»Ο καθ' ημέραν βίος του ανθρώπου προσδιορίζει καλύτερα την πολιτιστική ποιότητας μιας κοινωνίας. Υπ' αυτήν την έννοια, ο Έλληνας έχει μείνει πίσω, μολονότι ταυτόχρονα έχει έναν αυθορμητισμό που εκδηλώνεται σε ευαισθησίες, ασυνήθιστες σε άλλες κοινωνίες θεωρούμενες πιο πολιτισμένες. Ένας άνθρωπος πεσμένος σ' ένα πεζοδρόμιο, κτυπημένος από αρρώστια ή από άλλη αιτία, θα προκαλέσει το ενδιαφέρον των περαστικών, που θα τον βοηθήσουν χωρίς οπισθοβουλία. Ενώ, λοιπόν, από την μια πλευρά εκδηλώνεται αυτή η ευαισθησία, έκφραση ενός ανθρωπιστικού πολιτισμού, οι ίδιοι περαστικοί, μετά από ένα τέταρτο μπορεί να κακομεταχειριστούν την γυναίκα τους, να καθυβρίσουν τον διπλανό τους στο λεωφορείο ή να κλέψουν τον συνεταίρο τους, στο Δημόσιο, κλπ.

Δεν είναι ευδιάκριτα τα όρια που προσδιορίζουν την πολιτιστική ποιότητα μεταξύ ατόμων διαφόρων κοινωνιών με διαβαθμίσεις πολιτισμού. Οι δυτικές κοινωνίες, βασισμένες στην συστηματική Παιδεία τους, διαπλάθουν πειθαρχημένα μέλη και λειτουργούν με άνεση και ταχύτητα. Οι άνθρωποι εκεί έχουν βέβαια επίπλαστη ευγένεια και ψυχρότητα, αλλά εμείς δεν ξέρουμε να γελάμε, όλα μάς φτάνει από το πρωί. Είμαστε ένας λαός που χασκογελάει, αλλά δεν χαμογελάει. Εκρηκτικός και πληθωρικός, χωρίς όμως να διαθέτει το αθώο γέλιο που διευκολύνει την ανθρώπινη επαφή. Αντίθετα, τού αρέσει το χυδαίο γέλιο, το πείραγμα και η ειρωνεία. Μου είχε κάνει εντύπωση σ' ένα ταξίδι μου στην Κύπρο το γεγονός ότι στην Σχολή τουριστικών επαγγελματιών οι σπουδαστές ως πρώτο μάθημα διδάσκονται να χαμογελούν. Οι περισσότερες αεροσυνοδοί της Ολυμπιακής, εάν σάς πουν "καλημέρα", θα σάς την

απευθύνουν με κατήφεια, σαν να τούς χρωστάτε δανεικά. Το ίδιο ισχύει και για τους υπαλλήλους ή και τους ιδιοκτήτες καταστημάτων, οι οποίοι, εν τούτοις, έχουν κάθε λόγο να είναι ευγενείς για να μην χάσουν τον πελάτη.

Η ποιότητα του γέλιου είναι αποκαλυπτική για έναν πολιτισμό. Δείτε τους μηχανισμούς του κωμικού στα ελληνικά σήριαλ: το γέλιο προκαλείται με την χυδαιότητα, με το πείραγμα εναντίον του αδύνατου, με την βωμολοχία. Φοβάμαι ότι αυτή η ιστορία έχει ρίζες στον Αριστοφάνη, ο οποίος θαυμάζεται για το υποτιθέμενο χιούμορ του αλλά νομίζω ότι και αυτός το αποσπά κυρίως με την χοντροκοπιά. Το ότι έχουν γίνει πλείστες όσες εμβριθείς αναλύσεις, που συνδέουν τις κοινωνικές, ανθρωπιστικές και άλλες πλευρές της αριστοφανικής δραματουργίας με τους μηχανισμούς του κωμικού, δεν σημαίνει ότι έχουν κατ' ανάγκη απόλυτη αξία. Πιστεύω ότι το γέλιο στα αριστοφανικά έργα πηγάζει από την χυδαιότητα –τουλάχιστον όπως την εννοούμε εμείς, γιατί στην κλασική αρχαιότητα μπορεί να έλεγαν τα πράγματα με τ' όνομά τους με όλη την σημασία της φράσεως, οπότε το φαινόμενο δεν θα φαινόταν ίσως χυδαίο. Εμείς σήμερα φοβούμαστε ότι προσφεύγουμε συχνά στον Αριστοφάνη υπό το πρόσχημα της τέχνης, επειδή χρησιμοποιεί χυδαία για σήμερα φρασεολογία. Φοβούμαι ότι κάποιοι πουλούν κερδοφόρο πορνό, υπό το πρόσχημα της υψηλής τέχνης.

Εκτός από την έλλειψη χιούμορ, μάς διακρίνει και απουσία μουσικότητας. Είμαστε άμουσοι. Ακούστε την εκφώνηση του εθνικού μας ύμνου σε οποιαδήποτε σύναξη. Δεν υπάρχει πιο παράφρονος λαός από εμάς. Ενώ σε οποιαδήποτε δυτική χώρα, λόγω παιδείας βέβαια, οι άνθρωποι μαθαίνουν να τραγουδούν εξ απαλών ονύχων. Η επιμονή, επίσης, και του πιο παράφρονου Έλληνα να τραγουδάει, είναι εντυπωσιακή. Χαλάει την συντροφιά με το πείσμα του να πρωτοστατεί με την κακοφωνία του. Δεν αναφέρομαι στην αίσθηση της συλλογικότητας στο τραγούδι, που το “πιάνει” ο ένας μετά τον άλλον, αλλά στην έλλειψη “μουσικό ωτός”, στην αδυναμία για συνδυασμό των ήχων προς μία αρμονία.

Δεν θέλω να φιλοτεχνήσω ένα εντελώς αρνητικό πορτραίτο του Νεοέλληνα. Οι δυτικοί κάνουν μεν ευκολότερη την ζωή τους γιατί διδάσκονται να συνυπάρχουν εν ευπρεπεία, αλλά δεν διαθέτουν τον ψυχοσυναισθηματικό πλούτο, ο οποίος προσδιορίζει στην ουσία της την ανθρώπινη αλληλεγγύη. Βέβαια, τα θετικά αυτά ελληνικά χαρακτηριστικά χρειάζεται να πλαισιωθούν από μία συνεκτική κοινωνικότητα. Έχω υποστηρίξει με σειρά άρθρων μου στον ΟΤ την προτεραιότητα της παιδείας στο θέμα αυτό. Η τραγική κατάσταση της παιδείας και η απουσία της στην εξ απαλών ονύχων ζωή μας έχει δημιουργήσει απαιδευτους γονείς, οι οποίοι διαμορφώνουν παιδιά ανεπίδεκτα επιρροής της όποιας εγκύκλιας εκπαίδευσης αργότερα και όσων δασκάλων θέλουν με αυταπάρνηση να προσφέρουν τα φώτα τους. Το κράτος και η ελληνική κοινωνία πρέπει να πλαισιώσουν υλικά και ηθικά το σημαντικό έργο της στοιχειώδους εκπαίδευσης. Δεν χάθηκε ο κόσμος εάν δεν είναι οι καθηγητές πανεπιστημίου ό,τι το εκλεκτότερο. Ένας φοιτητής μπορεί να διαβάσει ένα σύγγραμμα αβοήθητος, εάν έχει την διάθεση. Και οι καλοί φοιτητές συνήθως δεν έχουν πρόβλημα στα άθλια ελληνικά πανεπιστήμια.

Εάν θα ήθελα να προσδιορίσω το περιεχόμενο της αναγκαίας παιδείας, θα μιλούσα για τις αξίες της ανθρώπινης αλληλεγγύης, της άμιλλας και όχι της ανταγωνιστικότητας, της συμπάρστασης. Από τις θρησκευτικές μου καταβολές πιστεύω ότι έχουν μείνει στις ιδέες μου ορισμένα θετικά στοιχεία όσον αφορά το θέμα της κοινωνικότητας. Το “αγάπα τον πλησίον σου ως

σεαυτόν” της χριστιανικής αλληλεγγύης θα πρέπει να είναι η ιδανική προτροπή και η ανθρώπινη ουσία της οικογενειακής και εγκύκλιας παιδείας. Δυστυχώς, η κοινωνία μας έχει γίνει ανθρωποφαγική. Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος με τον οποίο σαρκάζουμε τα λάθη των άλλων, χωρίς εξαίρεσης τίτλων, ηλικίας, ανατομίας, κλπ. Έχουμε ροπή προς την γελοιοποίηση, την χλεύη των πάντων: αυτός είναι ο χαρακτήρας του ελληνικού χιούμορ. Η κατεδαφιστική μανία του Νεοέλληνα βρίσκεται ακριβώς στον αντίποδα μιας ανθρωπιστικής και ενοποιού παιδείας. Τελευταία, μάλιστα, έχει γίνει συστηματική προσπάθεια να αφαιρεθούν από τα σχολικά βιβλία κείμενα τα οποία μεταφέρουν ιδέες με αξίες συλλογικές, αντιπροσωπευτικές της παλιάς ελληνικής κοινοτικής ζωής. Στην θέση τους προτείνονται άλλα, ψευδεπίγραφης διεθνιστικής αλληλεγγύης. [...]

Είμαστε λαός επιρρεπής στην ποδοσφαιρικού τύπου αποδοχή ιδεολογημάτων. Ιστορία παλιά. Σκέπτομαι τους Πράσινους και τους Βένετους στο Βυζάντιο, ή και πιο παλιά τις λαϊκές αντιδράσεις απέναντι στους δημαγωγούς της αρχαίας Αθήνας. Απέναντι στην συνθηματολογία ενεργούμε συλλογικά, αλλά τυφλά, μαζικά, χωρίς συνειδητότητα. Είμαστε φανατικοί οπαδοί αθλητικών ομάδων ή κομμάτων, ασχέτως της ποιότητάς τους. Έστω και αν οι παίκτες κάνουν βρώμικο παιχνίδι, δωροδοκούνται ή συμμετέχουν σε σικέ ματς. Ισχύει στην περίπτωση μας το παλιό σύνθημα των Αργεντινών: “Κλέφτης ή όχι, εμείς τον Περόν θέλουμε”. Μάς αρκεί η “λεβεντιά”, η “μαγκιά”, η πονηριά, ο εξυπνακισμός του πολιτικού μας αρχηγού. Δεν είμαι ειδικός κοινωνιολόγος, αλλά έχω την αίσθηση ότι είμαστε τραγικά γραφικοί και ηθικά αναξιόπιστοι.

Έγραφα παλαιότερα ότι είμαστε λαός καραγκιόζηδων, γιατί έχουμε διδαχθεί από παιδιά το ήθος του Καραγκιόζη, το οποίο είναι ό,τι “αισχρόν εστί και λέγειν”. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του λαϊκού αυτού “τύπου”; Τεμπελιά κατ’ επάγγελμα, ραδιουργία σε καθημερινή βάση για την εξασφάλιση του επιούσιου χωρίς κόπο, εξαπάτηση ακόμα και των πιο στενών του φίλων (του Χατζηαβάτη), εκπαίδευση των παιδιών του στην απάτη, εκμετάλλευση της γυναικάς του, κλπ. Ο Καραγκιόζης διδάσκει την κλοπή, έχει ένα μακρύ χέρι που μπαίνει στην τσέπη του διπλανού του. Είναι το πρότυπο του ψεύτη, του απατεώνα, του γλοιώδους έναντι των ισχυρών και του κτηνώδους έναντι των αδυνάτων. Δέρνει τα παιδιά του, κοροϊδεύει και βασανίζει τον γεμάτο αυταπάρνηση φίλο του, χλευάζει και λεηλατεί την περιουσία του στενότερου συγγενή του. Με αυτό το μοντέλο γαλουχήθηκαν γενιές παιδιών –και συνεχίζουμε να θεωρούμε την τέχνη του Θεάτρου Σκιών παιδαγωγική. Το Θέατρο Σκιών είναι παραδοσιακό και πρέπει να διατηρηθεί, όμως δεν είναι δυνατόν να θεωρούμε ως πρότυπο ηθικής και ευφυΐας τον ήρωά του. Αλλά τα πράγματα δείχνουν ότι το καραγκιόζικο παράδειγμα συνεχίζει να μάς οδηγεί: οι περισσότεροι Έλληνες κλέβουν το Δημόσιο, διότι είναι παραοικονομούντες και φοροφυγάδες. Όμως, δυστυχώς, το φαινόμενο αυτό καλλιεργείται από τα πολιτικά κόμματα, τα οποία, για να μην φοβίσουν τους ψηφοφόρους τους, υπόσχονται απαλλαγές φόρων, χρεών, εισφορών, προς κάθε κατεύθυνση. [...]

Η νεότερη πολιτική μας ιστορία περιγράφει την αντίσταση του ελληνικού λαού στην κοινωνική οργάνωση. Πρώτα απέναντι στους Βαυαρούς. Η οθωνική εξουσία ήταν ανίκανη να διοικήσει την αποκεντρωμένη εξουσία των ελληνικών κοινοτήτων, όπως αυτές είχαν προκύψει από την Τουρκοκρατία, με την μορφή των καπετανάτων (στα πρότυπα των τουρκικών βιλαετιών) και τις πολέμησε. Δεν κατόρθωσε όμως να δημιουργήσει ισχυρή κεντρική εξουσία, υπόθεση που είχαν κερδίσει τα κράτη της κεντρικής Ευρώπης. Π.χ. ο Λουδοβίκος ο 14^{ος}, ο

Ήλιος, ήδη στην Γαλλία του 18^{ου} αιώνα είχε κατορθώσει να ενισχύσει την κεντρική εξουσία με την καταπολέμηση των “καπετανάτων”. Στην Ευρώπη οι κοινωνικές προϋποθέσεις βοήθησαν την κοινωνική συνοχή. Οι θεσμοί συνετέλεσαν πολύ. Στις προτεσταντικές κοινωνίες, οι συντεχνίες, οι συνεργατικές και οι αποκεντρωμένες διοικήσεις, με την εργατικότητα, την αυταπάρνηση υπέρ της διατηρήσεως των αξιών, κατόρθωσαν να διατηρήσουν έναν δυνατό κοινωνικό ιστό. Εμείς αποτύχαμε εξαρχής να οργανωθούμε συλλογικά και συνεκτικά. Ο δυστυχής Όθων δεν ήταν η χειρότερη περίπτωση. Ο πατέρας του τον είχε “προικίσει” με πολύ καλούς συμβούλους. Οι Βαυαροί προσπάθησαν να ταυτισθούν με τον ελληνισμό, αλλά πολεμήθηκαν, όπως είναι γνωστό, από τους αδικημένους αγωνιστές τού ’21 και τα τζάκια. [...]

Νομίζω ότι το νεότερο κοινωνικό μας πρόβλημα σχετίζεται με την πρόωγη εγκαθίδρυση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Διαμαρτυρόμαστε άδικα για την έλλειψη δημοκρατίας, πρέπει όμως να σκεφθούμε ότι, την περίοδο που εμείς είχαμε λαϊκές ελευθερίες, στην Ευρώπη υπήρχαν τυραννίες. Αλλά η δημοκρατία μας στηρίχθηκε σ’ ένα πελατειακό σύστημα στο οποίο κυριαρχούσαν τα κομματικά συμφέροντα και οι ίντριγκες: οι πολιτικοί δημιουργούσαν συμμορίες και ομάδες προς άγραν ψήφων, έκαναν ρουσφέτια, διορισμούς ανικάνων και οκνηρών, “*ίνα αποκομίζωσιν τα προς το ζην χωρίς να σκάπτωσιν*”, όπως έλεγε ο Ροϊδης, ο οποίος είχε κάνει την οξύτερη ανάλυση της ελληνικής κοινωνίας εκείνης της εποχής. Υποστηρίζω ότι οι λεγόμενοι “προοδευτικοί”, μεταξύ άλλων λόγων, αρνούνται την καθαρεύουσα για να μην διαβάζουν οι νεότεροι Ροϊδη, που απομυθοποιεί έξοχα την κοινωνική εφαρμογή του σοσιαλισμού. Αξίζει να διαβάσει κανείς και την σατιρική αντιμετώπιση των μαρξιστικών ιδεών στα κείμενα του Όσκαρ Ουάιλντ, τα οποία είναι προφητικά για την κατάληξη των σοσιαλιστικών συστημάτων.

Εάν είχαν επισημανθεί εγκαίρως τα τρωτά του ελληνικού δημοκρατικού πολιτεύματος από αναλυτές συγγενικούς με τον Ροϊδη και, αργότερα, τα φαινόμενα σήψης δεν παρερμηνεύονταν από τους μαρξιστές, η εξέλιξη θα ήταν διαφορετική. Χρησιμοποιώ συχνά τον Ροϊδη στα άρθρα μου όσον αφορά τις απόψεις μου για τους πολιτικούς. Δεν αποκαλώ, βέβαια, τις πολιτικές ομάδες και τις προστατευόμενες τους επαγγελματικές συντεχνίες με την ροϊδική έκφραση “*συμμορίες*”, αλλά με τον όρο “*στρατός κατοχής*”. Επί Γερμανών υπήρχε φορολογία για να τρέφεται ο στρατός τους, ο οποίος υποτίθεται ότι προστάτευε τους πενόμενους Έλληνες. Το ίδιο ισχύει σήμερα και με τον λεγόμενο *Τομέα κοινής ωφελείας*, ο οποίος πληρώνεται για να μην μάς κόψουν το ρεύμα, το τηλέφωνο, για να ευδοκήσουν να λειτουργήσουν τα λεωφορεία, κλπ. Το αυτό συμβαίνει και με συντεχνίες πέραν του Δημοσίου, που δρουν βάσει εκχωρήσεων του ως επιχειρήσεις κοινής ωφελείας –π.χ. των ταξιτζήδων, που είναι οι δυνάστες του ελληνικού κοινού και των ξένων επισκεπτών, και τούς οποίους ουδείς τολμά να θίξει. Άλλο παράδειγμα, τα αθλητικά σωματεία: οι “επαγγελματίες” αθλητές τους και οι ανώνυμες ποδοσφαιρικές εταιρείες τις οποίες υπηρετούν, με αστρονομικές συχνά αμοιβές, φοροδιαφεύγουν εν γνώσει της Πολιτείας, την οποία εκβιάζουν με απειλές ότι θα σταματήσουν το πρωτάθλημα, πηγή σοβαρών δημοσίων εσόδων. Τα πολιτικά κόμματα, ενώ δεν συμφωνούν ούτε για μείζονα εθνικά θέματα, όπως το Κυπριακό, ενώ σφάζονται για το Μακεδονικό, ως δια μαγείας αποκτούν ενότητα, φωνή, προκειμένου να υπερασπιστούν τα συμφέροντα των ανώνυμων ποδοσφαιρικών εταιρειών. Ακόμη και κομμουνιστικά κόμματα, που κατηγορούν

τα μονοπώλια, δεν στρέφονται εναντίον αυτών των μορφών εκμετάλλευσης του Δημοσίου. [...]

Τα πολιτικά μας, όμως, φαινόμενα τα έχουμε παραδώσει αποκλειστικά στις αναλύσεις των πολιτικών επιστημόνων, που μάς έχουν κατακλύσει. Ειλικρινά, δεν κατάλαβα την σκοπιμότητα της τόσο πληθωρικής παρουσίας τους. Τί μάς λένε; Ποια είναι η συμπεριφορά των πολιτικών κομμάτων, ερμηνεύουν την συμπεριφορά της Κυβέρνησης στις διεθνείς σχέσεις της χώρας, κλπ. Και λοιπόν; Όπως ακριβώς οι οικονομολόγοι, που δεν προσέφεραν ποτέ καμμία επαναστατική κοινωνική λύση. Τέλος πάντων, οι τελευταίοι προτείνουν τουλάχιστον και κάποιες βραχυπρόθεσμες πρακτικές “συνταγές” για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων, αλλά οι πολιτικοί αναλυτές σε τί μπορούν να βοηθήσουν; Ο καθένας έχει την δική του βαθυστόχαστη άποψη, που μάς την αναπτύσσουν από ραδιοφώνου και τηλεοράσεως. Τουλάχιστον να είχαν κατασταλάξει σε Σχολές, τις οποίες θα συμβουλευόνταν τα κόμματα... αλλά ο τομέας τους είναι μια μικρή Βαβυλωνία προσωπικών, κατά κανόνα, απόψεων, που συνήθως υπηρετούν κομματικά συμφέροντα. Όσο για τους συνταγματολόγους, τα πράγματα δεν είναι διαφορετικά. Οι περισσότεροι εξ αυτών, και κυρίως αυτοί που ερωτώνται, βγάζουν φετφάδες ανάλογα με τα πολιτικά συμφέροντα που εκφράζουν ή τις κομματικές ανάγκες που υπηρετούν.

Το πρόβλημα της νεοελληνικής κοινωνίας συνοψίζεται στην διγλωσσία, την υποκρισία και το ψεύδος. Η ειρωνεία είναι ότι σε αυτό το σύστημα, που καλλιεργεί την διβουλία για πολιτικά και επαγγελματικά οφέλη, η ειλικρίνεια μακροχρόνια εκτιμάται –αλλά συνήθως όταν είναι πολύ αργά και όταν οι αναγνωρίζοντες το λάθος τους έχουν συμφέρον να ξεχασθεί, ώστε να παραμείνουν πάντα η άρχουσα τάξη. Μια τάξη όπου οι χαμαιλέοντες είναι η συντριπτική πλειοψηφία. Ευτυχώς οι, έστω ευάριθμες, εξαιρέσεις πάντα υπάρχουν και συνεπώς διατηρείται η ελπίς. Και ενίοτε επιβεβαιώνεται».

Ωστόσο, η αναφορά του Γιάννη Μαρίνου στον Καραγκιόζη δεν περιορίζεται μόνον στο άρθρο του περιοδικού Δέντρο. Υπήρχε και προηγούμενο, το οποίο είχε φέρει στο προσκήνιο ο δικηγόρος Κωνσταντίνος Σακελλαριάδης με επιστολή του προς τον Γιάννη Μαρίνο. Η επιστολή αυτή, με τίτλο *Διαπαιδαγώγηση караγκιόζηδων* δημοσιεύθηκε ως άρθρο του Γιάννη Μαρίνου στο Βήμα της Κυριακής 4^{ης} Σεπτεμβρίου 2011 και ανέφερε:

«Ο αναγνώστης μου δικηγόρος κ. Κωνσταντίνος Σακελλαριάδης μού γράφει: “Τον Ιανουάριο του 1992 διάβασα στον τότε ΟΤ το αναδημοσιευόμενο από Το Βήμα άρθρο σας *Είμαστε έθνος караγκιόζηδων*. Το κείμενό σας αυτό, προφητικό τότε, που ενστερνίσθηκα πλήρως, προσχωρώντας στις θέσεις σας για μία ακόμη φορά, το φύλαξα ως κόρην οφθαλμού, αφού κατέστησα κοινωνούς του φίλους, συγγενείς, γνωστούς, και το έχω μάθει πια σχεδόν “απέξω” από τις άπειρες αναγνώσεις του... Σήμερα θεωρώ ότι είναι περισσότερο από ποτέ επίκαιρο, μια και φτάσαμε εδώ που φτάσαμε, όπως φτάσαμε... Θα ήθελα να εκφράσω την παράκληση να το δημοσιεύσετε και πάλι για να μάθουν οι νέοι”.

»Ιδού λοιπόν για μία ακόμη φορά αποσπάσματα από το άρθρο αυτό:

“Από χρόνια ήθελα να εκφράσω την μεγάλη απορία μου για την ενθουσιώδη υιοθέτηση και προβολή του μύθου του Καραγκιόζη στην Ελλάδα από πλήθος ανθρώπων της τέχνης και της διανοήσης, από παιδαγωγούς και από τα Μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ίσως κανένας μυθικός ήρωας δεν έχει θαυμάσει όσο αυτός ο πρωταγωνιστής του Θεάτρου Σκιών. Και όμως, αυτός

ο κακομούτσουνος και κακομοίρης είναι συμπύκνωση των πιο απεχθών ελαττωμάτων που γέννησε η ανθρώπινη ψυχή.

”Είναι πρώτα-πρώτα τεμπέλης. Παριστάνει ότι θέλει δήθεν να δουλέψει και γι’ αυτό κατά καιρούς επαγγέλλεται τα πάντα. Στην πραγματικότητα όμως υποδύεται μια επαγγελματική ιδιότητα με μόνιμη πρόθεση να ξεγελάσει τους άλλους για να τα ’κονομήσει. Σταθερή επιδίωξή του είναι να βγάλει λεφτά χωρίς να κοπιάσει. Οσάκις με την απάτη δεν τα καταφέρνει, η εύκολη λύση που μάς διδάσκει ως καταφύγιο είναι η κλοπή. Άλλωστε το μακρύ χέρι του είναι το σταθερό σύμβολο της μόνης δεξιοτεχνίας που τον χαρακτηρίζει: να δέρνει και, κυρίως, να κλέβει. Και, προσέξτε το κι αυτό, όχι από τους πολλά έχοντες αλλά από τα εύκολα θύματα. Εκείνον που συνήθως κατακλέβει είναι ο πιο στενός του φίλος, ο Χατζηαβάτης. Έτσι εξευτελίζει και την υψηλή ανθρώπινη αρετή της φιλίας.

”Ένα τέτοιο βρωμερό υποκείμενο είναι πολύ φυσικό να χαρακτηρίζεται από την μέχρις αηδίας ταπεινοφροσύνη απέναντι των ισχυρών και την βάρβαρη και μέχρι μοχθηρίας μεταχείριση των αδυνάτων. Δέρνει ασταμάτητα τον Χατζηαβάτη και όποιον άλλον αδύναμο γύρω του, χωρίς να φέιδεται ούτε των παιδιών του, ενώ η κακομεταχείριση της γυναίκας του είναι ό,τι ταπεινωτικότερο για το ασθενές φύλο. Είναι φυσικά και άδικος. Οσάκις ’κονομήσουν κάτι με τον Χατζηαβάτη αναλαμβάνει την μοιρασιά κατά τη γνωστή ρήση: Τα δικά σου δικά μου και τα δικά μου δικά μου. Ακόμη, αρέσκειται να χλευάζει τους αφελείς, όπως ο μπαρμπαΓιώργος, τον οποίο επίσης εξαπατά.

”Έτσι, εκτός από την ασέβεια προς τους γηραιότερους συγγενείς, το πρότυπο Καραγκιόζης μάς ωθεί να κοροϊδεύουμε κι από πάνω αυτούς που εξαπατούμε. Να μην ξεχάσω και τον ρόλο του Καραγκιόζη ως οικογενειάρχη. Γιατί δεν αρκείται να δείχνει το κακό παράδειγμα –το διδάσκει κιόλας. Παραδίνει ανελλιπώς στα παιδιά του μαθήματα κλοπής και απάτης ως μέσο πλουτισμού με χλευασμό της εργασίας, της εντιμότητας, των γηρατειών.

”Ο Καραγκιόζης σε οποιαδήποτε άλλη χώρα του κόσμου θα ήταν το κορυφαίο πρότυπο του παραδείγματος προς αποφυγήν. Και όμως στην Ελλάδα (ανεξάρτητα και πέρα από το εύλογο λαογραφικό και ιστορικό ενδιαφέρον του μύθου) έχει υιοθετηθεί από πλείστους παιδαγωγούς και από τα κρατικά Μέσα ενημέρωσης ως κατάλληλο πρότυπο για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών μας. Πώς αλλιώς να εξηγηθεί η τόσο ενθουσιώδης προβολή στα παιδιά, αν δεν θέλαμε να τα διδάξουμε εξ απαλών ονύχων την κλοπή, την απάτη, την αδικία, το ψέμα, την απανθρωπιά, την βαναυσότητα, το γλείψιμο των ισχυρών και το κλωτσοπάτημα των αδυνάτων; Μήπως τελικά είμαστε ένα έθνος καραγκιόζηδων;».

Καί στο ερώτημα αυτό, η απάντηση σήμερα δεν μπορεί νά είναι παρά μόνον θετική